

Juryrapport Houtarchitectuurprijs 2010

De Houtprijs 2010 is ondanks de recessie wederom een succes. Met de in totaal 97 inzendingen die Centrum Hout dit jaar ontving evenaarde het zelfs het aantal van de Houtprijs 2008 (95). Doel van de prijs, verdeeld over de categorieën 'architectuur' en 'innovatie,' is ruchtbaarheid te geven aan ontwikkelingen op het gebied van nieuwe technieken, verantwoorde toepassingen en mogelijkheden van de vernieuwbare grondstof hout in de bouw.

Het diverse palet aan inzendingen dat is ontvangen kan gezien worden als een afspiegeling van de praktijk en toont de veelzijdigheid van hout en houtproducten. Op basis van de projecten die dit jaar meedongen naar de Houtprijs meent de jury, samen met de initiatiefnemer, te kunnen bevestigen dat hout daadwerkelijk steeds meer waardering krijgt, en in tegenstelling tot enkele decennia geleden, een volwaardige positie heeft verworven bij architecten, opdrachtgevers en consumenten. Hout staat als esthetisch hoogwaardig, creatief, volwassen, milieuvriendelijk, innovatief, constructief en flexibel materiaal.

Houtarchitectuurprijs

Voor de categorie Houtarchitectuurprijs werden maar liefst negenentachtig projecten ingezonden: het hoogste aantal inzendingen in haar bestaan. Deze categorie geldt voor bouwprojecten die de toepassingsmogelijkheden en eigenschappen van hout optimaal tot hun recht laten komen.

De deskundige jury beoordeelde de inzendingen allereerst op uitgesproken esthetische en constructieve kwaliteiten en daarnaast ook de toepassing van het juiste hout op de juiste plaats, mede met het oog op duurzaamheid en levensduur. Verdere eisen werden gesteld aan functionaliteit, consistentie in ontwerp en uitvoering, en detaillering.

Besloegen de inzendingen in topjaar 2008 (85 inzendingen) een zeer wijde scharkering aan houttoepassingen, in 2010 was dit pallet nog breder. Hierin schuilt ook een tendens naar een grotere variatie in toepassing (soort, plaats en functie) alsook in de esthetische en technische kwaliteit en complexiteit van de inzendingen.

Opvallend was volgens de jury dat er in vergelijking tot 2008 minder vernieuwing heeft plaatsgevonden en bijvoorbeeld het aantal projecten met groots en/of krachtig houtgebruik met een bijzondere statement af is genomen. Wel zijn de inzendingen het bewijs dat er heel verschillende denkwijzen zijn ontstaan in hout, dat er is gewerkt met liefde voor hout, aan grote, maar ook aan kleine opgaven. De schaal is niet belangrijk. Op basis van de inzendingen kwam de jury aanvullend tot het oordeel dat het toepassen van hout in de gevel alleen in principe niet voldoende is om in aanmerking te kunnen komen voor de Houtarchitectuurprijs; daarvoor is meer nodig.

De jury bestond uit: voorzitter prof.ir. H.J.M. Ruijssenaars (Hans Ruijssenaars architecten te Amsterdam, emeritus hoogleraar Architectonisch ontwerpen TU Eindhoven), ir. T. Buijs-Vitkova (projectarchitect Rudy Uytenga Architectenbureau bv), prof.dr.ir. J.W.G. van de Kuilen (hoogleraar Hout en houtconstructies Gebouwen en Weg- en waterbouwkundige kunstwerken TU Delft, TU München), en K. de Vries (hoofdredacteur Het Houtblad). Secretaris was ir. E.D. de Munck, namens Centrum Hout.

In de categorie Architectuur werd het volgende aantal inzendingen ontvangen: Woningbouw (33), Utiliteitsbouw (31), Restauratie/renovatie (3) en Overige (22). Vanuit de vier categorieën, stelde elk jurylid een top 10 samen. Deze werd vergeleken en besproken. Daarna kregen de deskundigen tijd om hun oordeel mogelijk beargumenteerd aan te passen, waarna een gecombineerde lijst met favorieten werd samengesteld. Tenslotte werden na uitgebreide discussie middels een stemronde uiteindelijk negen nominaties geselecteerd.

Na rijp beraad koos de jury hieruit uiteindelijk vier prijswinnaars, die elk op hun eigen manier boven de andere inzendingen uitstaken. Eén van de projecten voldeed volgens alle juryleden het meeste aan alle criteria. De drie volgende genomineerden waren zo aan elkaar gewaagd, doch zo verschillend, dat een gedeelde tweede plaats voor alle drie de inzendingen de enige juiste beslissing bleek te zijn.

De winnaars zijn op 25 november 2010, tijdens de Nationale Houtdag in de Philharmonie te Haarlem, bekendgemaakt en gehuldigd.

1e Prijs

Houten berging

Ingenieursbureau Boorsma BV te Drachten

De berging bestaat uit twee uit elkaar geschoven basisvolumes, welke door een gemeenschappelijk trechtervormig dak worden verbonden. Het basisvolume heeft een vierkante plattegrond, welke voortvloeit uit de trechtervorm van het dak. De zuidwesthoek van deze bouwmasa is uitgesneden tot buitenruimte. Deze ruimte heeft een relatie tot de terreininrichting voor het kantoorgebouw en geeft de berging een extra dimensie als shelter. Tevens is het de natuurlijke locatie waar zich de trechteruitloop bevindt. Het smalle plattegronddeel, dat de buitenruimte omarmt, biedt plaats aan een kleine werkbank. Het tweede basisvolume is de stalling voor een trailer met een historische houten zeilboot en is voorzien van een zolder. Door het noordelijke dakschild van het trechterdak te verlengen en om te buigen, verbindt het dak de beide hoofdvolumes en ontstaat de noodzakelijke gebouwhoogte ter plaatse van de zolder. De berging is volledig in hout uitgevoerd. De hoofdvolumes bestaan uit houtskeletbouw wanden, bekleed met horizontale open gevelbekleding van fijnbezaagd western red cedar. De afwijkende gevelvlakken tussen de beide hoofdvolumes bestaan uit verticale western red cedar latten, welke zijn aangebracht tegen translucente kunststof beplating. Het trechterdak is vervaardigd van vurentriplex, dat in vier lagen overlappend is verlijmd tot constructieve dakelementen. Het hemelwater valt uit de western red cedar trechteruitloop en stroomt op zichtbare wijze over het betonnen zitelement weg.

De jury heeft na ampele overwegingen en een zeer geschakeerde afweging uiteindelijk eenstemmig de eerste prijs toegekend aan de Houten berging in Drachten van Ingenieursbureau Boorsma. Integraal denkend is uit de opdracht, ontwerp, constructie en detail een beeldschoon en uniek klein bouwwerk ontstaan. Hout in vele gedaanten speelt daarin de hoofdrol. Concept en materialisatie smelten samen in een houten juweel.

De liefde waarmee het bedacht en gemaakt is straalt er van af.

Simpel denkwerk en onorthodoxe details verlenen het gebouwtje een grote natuurlijke elegantie.

De jury onderschrijft van harte de onlosbrekelijkheid tussen vormgeving en uitwerking zoals die door Ingenieursbureau Boorsma wordt omschreven. De en passant uit deze ontwikkeling gedestilleerde algemene lessen kunnen in elke architectenopleiding gehanteerd worden. De bijzondere rolverdeling tijdens het ontwikkelings- en bouwproces tussen opdrachtgever, ontwerper en constructeur (allen uit hetzelfde bureau) kan model staan voor misschien wel alle bouwprocessen.

De gezamenlijke liefde voor hout stond aan de wieg van de samenwerking en heeft een prachtig product gebaard.

Gedeelde Tweede prijs

Het 4e Gymnasium in Amsterdam

HVDN - Herder en van der Neut architecten bv te Amsterdam

Het 4e gymnasium is een interim-schoolgebouw dat in afwachting van de definitieve huisvesting een plaats heeft gekregen in een van de Houthavens aan het IJ in het westelijk havengebied van Amsterdam. De school is modulair gebouwd zodat het optimaal verplaatsbaar is en nadien eenvoudig op andere plaatsen in Amsterdam kan worden hergebruikt. De modules waaruit het 4^e gymnasium is samengesteld bestaat is een hybridenconstructie waarin houten wand- en gevelsluitende elementen alsook ribbenvloeren domineren. Er is gekozen voor een houten gevelbekleding die enerzijds refereert aan de historische rol als op- en overslagplaats van de Amsterdamse houthaven en anderzijds een stoere uitstraling geeft.

Om voor de leerlingen in dit open gebied een beschermende plaats te creëren is het programma om een hof gesitueerd. De gymzaal met een grote fitnessruimte is achter het onderwijsgebouw geplaatst. Naast het hof heeft het gymnasium een open schoolplein, een sportveld en kan er gebruik gemaakt worden van het naastgelegen strand. Het schoolgebouw zelf telt 4000 m² en is voorzien van alle moderne voorzieningen als ICT ruimten, een mediatheek, een auditorium en een grote aula.

Jury: het 4e gymnasium laat zien dat modulair bouwen – in hout - een volwaardige bouwmethode is geworden en daarbij het imago van eenvormigheid ver achter zich laat. Het ontwerp is ondanks de uniforme basiselementen verrassend speels. Het eindresultaat is aantrekkelijk doordat de ontwerpers met behulp van verschillende vlakverdelingen met rondom licht achteroverhellende gevelvlakken en uitkragende elementen in het hofje een speelse plasticiteit hebben weten te creëren. De prachtig gedetailleerde open gevelbekleding van smalle verticale houten latten is verfijnd, maar vormt desondanks juist een stoere de omlijsting van het geheel. Naast de kozijnen manifesteren zich gekleurde vlakken die met hun felheid de robuustheid en kracht van het hout niet overstijgen maar meer onderdanig ondersteunen. Door haar modulariteit was het mogelijk dit project in een voor traditionele bouw ongebruikelijk korte periode te ontwerpen, te engineeren en te realiseren. Tegelijk is het gebouw in meerdere opzichten duurzaam: het is een lichte bouwwijze, er is aandacht voor kwaliteit en afval door prefabricage, het gebruik van grote hoeveelheden hernieuwbare grondstof hout als CO₂ buffer, demontabel verplaatsbaar en herbruikbaar, alsook recyclebaar. Het 4^e gymnasium is daarmee een project waarin techniek, bouwpotentieel, houtgebruik, esthetiek en duurzaamheid voorbeeldig samen zijn gebracht.

Gedeelde Tweede Prijs

De Vondelhof in Den Haag

DAVL Studio te Den Haag

De 'Vondelhof' bevindt zich in het hart van Den Haag te midden van historische bebouwing, dat gedeeltelijk onder Beschermd Stadsgezicht valt. De stadswoningen geven aan deze context een eigentijds functionalistisch accent. Door de collectieve buitenruimte wordt er een intieme en veilige stadsruimte gecreëerd die karakteristiek is voor de 'hofjestradiatie'. De hoofddraagconstructie bestaat uit massief houten elementen van Lenotec (kruislaaghout). De stedenbouwkundige randvoorwaarden leidden tot een verschijningsvorm met grote overstekken, die op efficiënte en kostenbesparende wijze met kruislaaghout konden worden gerealiseerd. Uit de keuze voor dit materiaal in de hoofddraagconstructie volgde als consequentie ook een houten gevel (western red cedar) en houten ramen, deuren en kozijnen (iroko), allemaal onbewerkt om de natuurlijke uitstraling van de woningen te accentueren. Daar waar privacy van de bewoners en omwonende gewenst was zijn de gevels voorzien van houten lamellen die de achterliggende openingen camoufleren. Op de terugwijkende gevels, waar privacy in beide richtingen was gewaarborgd, hebben de woningen een open karakter door de gevelvullende puin, die tevens toegang bieden tot de verschillende buitenruimtes. Elke woning beschikt over een patio'tuin op de parterre, een groot dakterras op de eerste verdieping en aan de andere zijde een balkon op de tweede verdieping. Op de parterre bevinden zich een ruime leefkeuken, een berging en een toilet. Op de eerste etage, die

met een open trap toegankelijk is gemaakt, is de woonkamer. Met dezelfde verbinding is de tweede verdieping gerealiseerd waar zich twee slaapkamers en een badkamer bevinden.

Jury: het project De Vondelhof is niet spectaculair als het gaat om formaat, vormgeving of textuur. Het is als het ware een ruwe diamant ingeklemd in een stedelijke massa. Het is back to the basics. Het project ontsluit echter belangrijke kernkwaliteiten van hout, en vertegenwoordigt een zuivere toepassing van massief houten panelen als hoofdconstructie. Ondanks de krapte en overige beperkingen van de locatie is de architect er in geslaagd om een succesvolle inbreiding te realiseren geheel volgens het pakket van eisen. Dit was in een conventionele bouwmethodiek niet mogelijk geweest. In het project zijn de eigenschappen van hout optimaal uitgenut en functioneel. Ondermeer door het inzetten van de hoge volumieke sterkte van hout en de mogelijkheid tot volledig geprefabricage van de (massieve kruislingsverlijmd) houten elementen zodat ook de benodigde overstekken eenvoudig konden worden gerealiseerd. Deze prefab-elementen bieden het voordeel van snelle ruwbouw binnen een beperkte bouwstelling op een binnenstedelijk kavel. Dit alles haast zonder overlast voor de omwonenden. Hout overheerst in dit complex. De keuze voor hout, in eerste instantie als hoofdconstructie, is consequent doorgezet. De jury hoopt met de toekenning van deze prijs aan project De Vondelhof een bijdrage te leveren aan het ontsluiten van de verborgen kwaliteiten van hout, en met name daar waar een belangrijke toekomstige opgave ligt in de vorm van inbreiding en verdichting van het binnenstedelijke gebied.

Gedeelde Tweede Prijs

Bedieningsgebouw Volkeraksluizen in Willemstad

DP6 architectuurstudio bv te Delft

Het nieuwe Bedieningsgebouw van de Volkeraksluizen bevindt zich in een vlak van gras, water en sluizen en het bestaat uit een transparant kantoorgebouw gedomineerd door een glazen gevel en wordt overkapt door een groot tropendak. De gesloten zuidgevel vormt een geheel met het dak en beschermt tegen zon. De glazen oost- en de westgevel garanderen optimaal zicht op de passerende schepen. In de onderbouw zijn alle technische ruimten opgenomen. De gevels zijn hier gesloten en uitgevoerd in robuuste materialen. In de lengterichting van het gebouw is ruimte voor eventuele toekomstige uitbreidingen. In de bovenbouw bevinden zich alle verblijfsruimten; de gevels zijn heel open en gericht op uitzicht en daglicht. De noord-, oost- en westgevels zijn van glas met verschillende mate van transparantie. De zuidgevel en het dak zijn gesloten om geen extra zoninstraling te krijgen. In de bovenbouw geven de heldere zonering en de vrij indeelbare plattegronden ruimte voor toekomstige ontwikkelingen. Op de eerste verdieping bevinden zich de hoofdentree, de vergaderruimte, de kantine en de kantoren met bijbehorende ruimten. De operationele ruimte is op de tweede verdieping gesitueerd. Een kern met trappen en lift verbindt alle verdiepingen met elkaar.

Jury: de schaal van het gebouw is klein ten opzichte van de omgeving, maar het bedieningsgebouw krijgt zijn maat door het enorm, gevoelsmatig onverantwoord ver uitkragende futuristische dakvlak. Het ontwerp met het los van het kantoor staande dak heeft een prikkelende dynamiek en past prachtig binnen het gebied. De toeschouwer verwacht namelijk dat de boemerangachtige overkapping - welke als een schelp over een parel waakt - elk moment voorover kantelt en daarbij het fragiele glazen bedieningsgebouw volledig zal versplinteren. Het dak is daarnaast voor zijn schaal uitzonderlijk slank vormgegeven en draagt als haast onbegrijpelijk aan het uiterste puntje ook nog eens een mesachtig raster van staal. Hout speelt in dit ontwerp een enigszins onzichtbaar, maar desalniettemin cruciale rol. De materialisatie van de spanten van dit tropendak is verrassend, omdat staal het meest voor de hand ligt. Er is echter bewust gekozen voor hout vanwege de hoge sterkte in vergelijking met het eigen gewicht en maakt het mogelijk dat de constructie de soms zeer hoge windbelasting kan

weerstaan. Hout is hoogwaardig toegepast en heeft de functie die het beoogt. De warme houten lattengevel aan de binnenzijde van het dak, tenslotte, complementeert het geheel tot een architectonisch fraai meesterwerk in het anders zo grijze Hollandse landschap.

Overige nominaties

Herbestemming Postkantoor te Nijmegen

Van de Looi en Jacobs Architecten te Huissen

Het in het stadshart gelegen hoofdpstkantoor van Nijmegen dat stamt uit 1908 is getransformeerd tot supermarkt met starterswoningen en aan de binnenzijde van het L-vormige hoofdgebouw is de bestaande architectonisch minder interessante bebouwing vervangen door op hoogwaardige en luchtige wijze toegepaste hout(skelet)nieuwbouw met daarin 12 appartementen, elk van twee etages op dezelfde stramienmaat als de oudbouw.

Het uit baksteen opgetrokken architectonisch bijzondere deel is gerenoveerd en vormt een prachtig contrast met de in hout uitgevoerde nieuwbouw. Doordat het nieuwe bouwdeel volledig in houtskeletbouw is vormgegeven was het mogelijk om 4 bouwlagen toe te voegen bovenop de bestaande constructie van het monument. Door de beperkte afmetingen van de bouwplaats was het uitvoeringstechnisch gezien gunstig om met geprefabriceerde en lichte elementen te werken. De mogelijkheden om binnen de monumentale schil eenvoudig de houten wanden en verdiepingsvloeren te kunnen plaatsen gaf veel flexibiliteit aan zowel het ontwerp- en bouwproces. De toepassing van hout in dit project speelt een bepalende rol. Het heeft architectonisch- en technisch gezien de mogelijkheden binnen dit project vergroot.

Steigereiland 2.0 te IJburg

FARO Architecten te Lisserbroek

Na hun eerste energie-efficiënte woning op Steigereiland, heeft FARO voor een tweede versie de lat hoger gelegd. Woonhuis 2.0 is energieneutraal, volgens de normen van *cradle to cradle* gebouwd en gehonoreerd met het eerste Passiefhuis keurmerk van Nederland. De vormgeving en materiaalkeuze voor dit bijzondere ontwerp ademt overduidelijk inzet en de liefde voor het materiaal hout. Er is bewust gekozen voor een divers palet aan soorten en producten, die overeenstemmen met de toepassing. Zo is voor de wand- en vloerelementen gekozen voor massief houten panelen (Kerto), zijn houten I-liggers toegepast in de geïsoleerde gevelopbouw, is een heuse boom afkomstig van de Prinsengracht gebruikt als constructieve ligger, zijn Basralocus meerpalen hergebruikt om krachten af te leiden en is gekozen voor naar Japanse traditie gebrande Lariks geveldelen. Bouwen met hout cumuleert in dit project schoonheid, lage milieubelasting en comfort. De jury mist echter de verdere ontwikkeling in architectonisch ontwerp en de toepassing van de diverse houtproducten van Steigereiland 2.0 ten opzichte van de eerste woning van enkele jaren terug bij de vorige jurering, hetgeen als een gemiste kans wordt gezien.

Houten brug te Sneek

OAK - Onix Achterbosch Kunstwerken te Leeuwarden

Het ontwerp van deze houten brug is geïnspireerd op de 'covered bridges', de botenbouw en spanten van Friese boerderijen. De brug van hout valt in verkeersklasse 60 en is daarmee uniek in de wereld. De constructie is opgebouwd uit 2 gebogen grote vakwerkspanten van ca. 34 meter lengte, waartussen als het ware het brugdek "hangt".

De constructie van de deels, dubbel gebogen spanten wordt gevormd door twee circa 20 meter hoge gebogen houten vakwerken. De boog in de spanten biedt voldoende doorgang voor grote zware vrachtauto's en overig verkeer. Er is gekozen voor een duurzaam houtproduct met een licht gepigmenteerde beits, waarvan de toepassing consequent is doorgezet. De brug past als icoon in het landschap en het ontwerp is naast uniek ook gedurfd, doch roept aanzienlijke tweespalt op in haar beleving van 'passend robuust' tot 'veel te massief'. In meerdere traveeën, in herhaling, zal iets van de zwaarte wegnemen.

OPDC De Saenstroom te Wormerveer

Dok architecten te Amsterdam

De Saenstroom OPDC is een voorbeeld van een gebouwoontwerp waarin hout aspect bepalend is. De plattegrond en de materiaalkeuze geven de bijzondere leerlingen waarvoor de school is ontworpen een gevoel van geborgenheid. Opvallend aan het gebouw is het veelzijdig gebruik van hout, zowel aan de binnen- als de buitenkant, hetgeen meteen in het oog springt. Voor de buitenkant is naast hout ook gerecycled kunststof gebruikt. De hoofdconstructie van het gebouw is bijna helemaal opgebouwd uit duurzaam naaldhout, recyclebaar en milieuvriendelijk. De houten draagconstructie zorgt voor een snelle bouwtijd en flexibiliteit voor de toekomst. Hout biedt de leerlingen van de Saenstroom de benodigde rust en geborgenheid, de houten afwerking in het interieur creëert daarvoor precies de goede sfeer.

Jury: de jury was onder de indruk van de wijze en consistentie waarmee hout is toegepast. Het is een mooi gebaar naar wat hout kan: voor bijna elke functie in de opbouw is hout om de juiste redenen verkozen boven andere materialen; hetzij constructief, bouwfysisch, bouwtechnisch of milieutechnisch. Uit oogpunt van esthetiek is het gebouw robuust en stoer, hetgeen hoort bij de jeugdige doelgroep, maar de jury vond de vormgeving hier desondanks toch aan de zware kanten miste verdere verfijning.

Bijgebouw Blom te Vleuten

Van Rooijen Architecten bna te De Meern

In een ruime tuin met boomgaarden is ter vervanging van een oude schuur dit bijgebouw ontworpen. Het architectonische idee was om een sculpturaal archetypisch gebouw te ontwerpen; een eenvoudig gebouw met zadeldak. Gevels en dak zijn daartoe volledig uitgevoerd in zwarte houten red cedar delen wat bijdraagt aan de gewenste mate van abstractie in contrast met de omringende natuur. Specifieke beglaasde insnijdingen bepalen de lichtinval in het volledig houten interieur en de uitzichten naar de tuin. Voor het gebouw is uitsluitend hout toegepast voor zowel de constructieve opzet als de bouwkundige uitwerking.

Jury: dergelijke doosachtige constructies in hout zijn niet zeldzaam, maar de wijze waarop dit ontwerp is uitgevoerd is verrassend fijnzinnig. Architectonisch valt alles op zijn plaats: de veelzijdigheid van hout in zowel interieur als de gevel buiten worden heel duidelijk. Houtgebruik is consequent en zeer subtiel doorgevoerd, met prachtige detaillering. Het eindresultaat is heel zuiver en buitengewoon schoon. Bewoning zou bijna aantasting van deze abstracte verstilling betekenen.

Almere, 25 november 2010

Namens de jury Houtarchitectuurprijs 2010,

Eric D. de Munck,
secretaris Houtprijs 2010